

Literaire wandeling door Hilversum

Deze tocht leidt langs huizen en plaatsen waar bekende (veelal overleden) Nederlandse schrijvers hebben gewoond en gewerkt.

De route is in twee delen opgesplitst: de A-route gaat richting het westen van Hilversum, de B-route gaat richting het zuiden van Hilversum. Ook het woonadres van Cor Bruijn is in deze B-route opgenomen, evenals de begraafplaats waar hij is begraven. U kunt de route's aan elkaar knopen of ze afzonderlijk lopen.

Startpunt: Openbare Bibliotheek, 's Gravelandseweg 55

Tijdsduur: Route A 1 3/4 uur , Route B 1 ½ uur

ROUTE A:

U start bij de Openbare Bibliotheek aan de 's Gravelandseweg 55. U staat met uw rug naar de bibliotheek en gaat rechtsaf de 's Gravelandseweg op richting centrum. Vervolgens slaat u de 2e weg rechts in: Albertus Perkstraat. Deze weg blijft u volgen. (Waar de weg zich in een soort driehoek splitst houdt u rechts aan.) De weg eindigt in een T-splitsing met de Schuttersweg. Links op de hoek staat huisnummer 121.

Van juli 1914 tot oktober 1916 woonde in het huis Albertus Perkstraat 81 (nu 121) Etty Hillesum (15 januari 1914 geboren). Zij kreeg grote bekendheid door de posthume publikatie van haar aangrijpende oorlogsdagboek "Het verstoorde leven" in 1981. Via Westerbork kwam zij in Auschwitz terecht, waar ze in 1943 om het leven is gekomen. Ook haar brieven uit Westerbork zijn gebundeld in 1982 onder de titel "Het denkende hart van de barak".

In hetzelfde huis woonde in 1913 Frank van der Goes (1859 - 1939), die daarvoor aan de Vaartweg 141 had gewoond. Samen met Henriëtte Roland Holst en Herman Gorter werd hij redacteur van De Nieuwe Gids. Frank van der Goes was één van de vertegenwoordigers van de Tachtigers, zoals ook van Deyssel en Prins en anderen.

U slaat rechtsaf de Schuttersweg op. Vervolgens neemt u de 2e weg rechts: Jonkerweg.

Op de hoek Schuttersweg/Jonkerweg (Jonkerweg nr. 31) vindt u het A. Roland Holst College, een scholengemeenschap voor atheneum/havo/mavo. Deze school is vernoemd naar één van haar bekende leerlingen Adrianus Roland Holst (1888 - 1976). Na zijn lagere school aan de Kerkbrink in het centrum van Hilversum ging hij eerst als 'spoorleerling' naar de HBS in Amersfoort, maar in 1903 ging hij naar de HBS aan de Jonkerweg, waar hij in 1906 het eindexamen behaalde. In 1973, bij het 70-jarig bestaan van de school, werd de naam omgedoopt tot 'A. Roland Holst College' en werd een bronzen borstbeeld van de dichter, gemaakt door Charlotte van Pallandt, in de hal van de school geplaatst.

U loopt de Jonkerweg uit en komt op een 4 sprong. U gaat rechtdoor de Lindenheuvel in.

Op nr. 3 (vroeger nr. 2) staat het huis waar Adrianus Roland Holst een deel van zijn jeugd doorbracht. Zijn ouders betrokken dit pand in 1896. Begin 20e eeuw verhuisden ze naar villa Speranza, 's Gravelandseweg 86 (afgebroken).

Lindenheuvel nr. 11 (afgebroken) was het huis van waaruit Henriëtte van der Schalk trouwde met Richard Nicolaus Roland Holst, de oom van Adrianus.

Na zijn schooltijd gaat Adriaan Roland Holst studeren in Lausanne en in Oxford. Vandaar schrijft hij een vriend dat hij in Oxford nooit dat beklemmende, bekrompen gevoel ervoer dat hij in Hilversum soms zo kon vervloeken. Dat hij zich afzette tegen het Hilversumse culturele klimaat, blijkt wel uit het 'Sonnet op zekere kunstkring' dat hij publiceerde in De Ware Jacob, een satirisch blad dat in Hilversum uitkwam:

*Wanhopig hol van zouteloze kringen,
beneveld nest van tweedehands gedachten,
flirters met kunst, die alle kunst verkrachten
om hun plezier een uurtje te verlengen.*

*Precies gedoe met werelds-zijn vermengen
tot misselijke pap van 'kunst'-kringnachten,
tot, op champagnestroom, wie 't laatst nog lachte
zich eindelijk weer knusjes thuis laat brengen*

U loopt de Lindenheuvel uit en slaat linksaf de 's Gravelandseweg in.

Aan de 's Gravelandseweg bezat Josephus Albertus Alberdingk Thijm (1820 - 1889) een buitenhuis, Heuvelrust geheten. Dit buitenhuis is er nu niet meer, maar het komt nog wel voor in de roman "Een liefde" (1887) van Lodewijk van Deyssel (zoon van Josephus Alberdingk Thijm, 1864-1952). De hoofdpersoon Mathilde van Wilden bewoont tijdens haar psychische crisis in Hilversum het buitenshuis La Bagatelle, het Thijmse Heuvelrust. Zo zag Mathilde, komend van 's-Graveland op de eerste lentedag, de 's-Gravelandseweg:

"De straatweg vloaide nu, laag, in het midden vooruit, zoetjes naar beneden; aan weerszijden waren de brede hellende voetpaden van hard donkergrijs zand. Verder nog er naast waren er strepen wintergras, als de kortgeknipte schedel van een onderaardse reus, afwisselend van één tot tien meter breed, waarbinnen de dikke stammen van de overgrote iepen zich als knoestige zuilen in wijde rijen paalden."

Veel later zou Van Deijssel zich in zijn "Gedenkschriften"(1924) de 's-Gravelandseweg zo herinneren:

"Stil was de 's-Gravelandseweg. Geen automobielen. Geen fietsen. Des ochtends de Amsterdamse diligence heen en des avonds die zelfde terug, een grote gele kast, heroïek knusse ouderwetse postwagen."

U volgt de 's Gravelandseweg aan de linkerkant. Bij de stoplichten (kruising met Geert van Mesdagweg/Grintweg)steekt u rechtdoor over. U loopt nog een flink eindje door en slaat de derde straat links in: Joelaan. Die loopt uit op een rotonde(Kraanvogelplein), waarbij u rechtsaf de Bisonlaan inloopt. Deze buigt aan het eind scherp naar rechts. U bent in de Blesboklaan.

Henri van Booven (1877-1964), die naam maakte met de roman "Tropenwee" (1904), woonde in de Blesboklaan nr. 4, aan de rand van het Corversbos. Van 1907 t/m 1937 bewoonde hij met zijn vrouw, jonkvrouw Selima Lopes Suasso en dochter Mima de villa Hof en Haerd. In 1933 voltooide hij hier zijn "Leven en werken van Louis Couperus". In zijn huis vonden wel literaire sessies plaats waar naast Van Booven o.m. Frans Bastiaanse en Lodewijk van Deyssel uit hun werk voorlazen. In 1919 was Herman Gorter een regelmatig bezoeker van Hof en Haerd, waar Van Booven's vrouw les van hem kreeg in het Latijn. Daarnaast waren er vriendschappelijke contacten met Adriaan (Jany) Roland Holst en Ina Boudier-Bakker. Op 13.11.1919 schreef Van Booven in zijn dagboek:

"De aardperen in onzen tuin zullen nu wel rijpen, merkwaardige dingen. Heb Kloos en Couperus geschreven. Vanmiddag kwam Bastiaanse. Wij wandelden in sneeuw bij vriezend weder in Corversbosch. Het was vandaag zuider wind, en toch vroom het. De boomen omsluiten ons heerlijk. Hof en Haerd is als een nest".

In 1937 vertrok Van Booven met zijn vrouw om gezondheidsredenen naar Italië. De villa werd vanaf die tijd verhuurd aan derden. In 1962 keerden de Van Booven's terug naar Holland, waar zij zich vestigden in Den Haag. Henri van Booven werd begraven op de Algemene Begraafplaats aan de Bosdrift".

Henri van Booven voor villa Hof en Haerd *

Het Corversbos speelt ook een bescheiden rol in de literatuur: Jaap Harten zaagde er in de

oorlogswinter bomen om, Adriaan Roland Holst vrijde er in zijn jonge jaren en Lodewijk van Deysse mocht als kleuter mee met 'Mietje' de meid om er op een boerderij boter te halen. Zo herinnert hij zich die tochten:

“Het was ongeveer halverwege 's Graveland. Maar men ging door niets dan akkers, heide en bos. Enorm was die laan, waaraan de hoeve lag. Nergens om Hilversum was elders zo een laan. Koel, somber en plechtig en van ontzaglijke hoogte was die laan voor een heel klein kind [...] Ontzaglijk en vreselijk was die laan. Modder en loensend vocht in voren en wagensporen was de grond. Zwartheden zag men in het sombere bomengroen en hier en daar, stijf licht groen, hoog aan de bomen, onbeweeglijke vlammenwringenvormen”. (Gedenkschriften).

U loopt de Blesboklaan uit en slaat linksaf de 's-Gravelandseweg weer op. Vervolgens gaat u de eerste straat rechts: Oude Meentweg. Deze vertakt zich in een Y-sprong. U gaat naar rechts de Boslaan in. De Boslaan maakt een bocht naar links. Aan het eind ziet u rechts Boslaan 7. U gaat echter niet deze straat in.

Hier verbleef Jan Jacob Slauerhoff (1898 - 1936) tijdens zijn laatste levensdagen. In het pension, Villa Carla, overleed hij op 5 oktober 1936, kort nadat zijn bundel “Een eerlijk zeemansgraf” was uitgekomen. De laatste dagen, van 1 tot 5 oktober, zat Adriaan Roland Holst aan zijn ziekbed.

Villa Carla, sterfhuis van J. Slauerhoff, Boslaan 7 in Hilversum

U bevindt zich aan de rand van het Spanderswoud U steekt op de T-splitsing rechtdoor over het zandpad in. Dit is de Doodweg. (Pas na een aantal meters lopen wordt de straatnaam aangegeven)

Het Spanderswoud was bij uitstek het wandelgebied voor Frederik van Eeden (1860-1932); talloze malen duikt het op in het “Dagboek”, zoals op 21 januari 1910:

“Het was zoel winterweer, met lage zon en buien. Het hoge dennebos met de zware, rosse stammen

verguld in de zon. Het mos schitterend groen, met de helderbruine dorre bladeren, de berkenbomen en de beuken met een lichtbruin waas over de twijgen. Dan weer een reeks silhouetten van grote dennen tegen de lichte lucht."

De Doodweg blijft u volgen. Eerst als zandpad (u steekt de Mozartlaan over en verderop de Beethovenlaan en Rossinilaan) en vervolgens een stukje verharde weg. Deze gaat weer over in zandweg. Aan het eind van dit stukje zandweg gaat u langs de witte paaltjes direct rechtsaf: de Bussummer Grintweg in.

Aan de Bussummer Grintweg, op nr. 48 heeft Hein Boeken gewoond (thans een restaurant) en hij belandde tenslotte op de Mozartlaan 13, dicht bij het Spanderswoud. Het Spanderswoud was voor Hein Boeken (1861-1933) blijkbaar een inspirerende omgeving, want hij werd daar gezien 'de armen wijd uiteen, zijn cape aan de punten uitgespreid houdend' terwijl hij luidkeels Homerus liep te declameren. Mogelijk dat Boeken daar 'de geest van het Spanderswoud' ontmoette, want ook Gerrit Komrij zag deze, hoewel hij niet met hem kon praten want:

*"Rillend zit hij, 'n rare godverlaten kwant
In de hoogste spar, daar luid blatend van
Joehoe, met een schuimspaan in hand."*

De Bussummer Grintweg blijft u steeds maar volgen:de kruising met de Witte Kruislaan/Palestrinalaan rechtdoor oversteken. De weg slingert door. Net vóór u een U-bocht naar de Beethovenlaan maakt gaat u links tussen de hekjes door. Dan gaat u linksaf de Krugerweg op. Deze gaat bij de watertoren over in de Godelindeweg. Op de Godelindeweg gaat u de eerste weg rechts: Hoge Naarderweg.

Ook links bevindt zich nog een stukje van de Hoge Naarderweg. De route voert hier echter niet langs. Als u deze toch eventueel ingaat komt u langs een kinderboerderij. Op nr. 82 woonde Frans Bastiaanse (1868-1947) in het huis dat hij de naam "De Vlakte" gaf vanwege het uitzicht op de heide. In dat huis ontving hij tijdens de eerste wereldoorlog regelmatig de Belgische balling Karel van den Oever (1879-1926), die aan hem het gedicht 'De Vlakte' opdroeg in zijn bundel "Verzen uit oorlogstijd" (1919):

*"Mijn vriend, waar ik uw woonst vond woont ge schoon!
Daar glooit wellustig wijd de ruige vlakte,
daar waait de zuidwind soms vol veie wakte,
daar zit gij-zelf de wereld vóór ten troon!"*

In zijn poëzie sloot Bastiaanse aan bij de Tachtigers met zijn bundels "Gedichten" (1909) en "Een zomerdroom"(1919). Veel van zijn gedichten zijn ontstaan in de natuur van het Gooi, zoals 'Verwachting' dat hij dichtte op de Zwaluwenberg:

*“Nu rijst door ’t ruisend blad
Ons pad
Tot de begroeide heuvelzoom,
Waar gij kunt zien van verre stad,
de domstrans als in droom...”*)

Rechtsafgeslagen zijnde de Hoge Naarderweg in gaat u de tweede straat links in: Borneolaan.
Vervolgens de tweede straat rechts inslaan: Serdanglaan, dan weer rechts: Javalaan.

In de Javalaan woonde op nr. 11 Olaf J. de Landell (1911- 1989). Hij was een veelzijdig man en voelde zich aangetrokken tot meerdere kunstzinnige beroepen, zoals danser, tekenaar en edelsmid. De edelsmidkunst heeft hij eerst geleerd in Hilversum bij Catrien Bogtman. Later heeft hij zijn opleiding vervolgd in Berlijn. Terug in Hilversum begon hij te schrijven. Zijn eerste boeken waren ‘Spiegel aan de wand’ en ‘Ave Eva’. Succes bleef echter uit tot hij in 1951 het boekenweekgeschenk mocht schrijven: ‘De porseleintafel’. Dit is later het begin geworden van de trilogie ‘De Porseleinboom’, de roman van Landells familie en in wezen een autobiografie. Veel oudere mensen zullen het naoorlogse enigszins ingeslapen stadje Hilversum in deze boeken herkennen. De Landell bleef tot zijn dood wonen aan de Javalaan.

De Javalaan blijft u volgen. Deze gaat over in de Dalweg. De Dalweg kruist weer met de Hoge Naarderweg. U slaat linksaf deze weg in.

U loopt de Hoge Naarderweg helemaal uit, slaat rechtsaf het Melkpad op en deze uitlopend komt u weer op de ’s Gravelandseweg uit. Rechtsaf komt u weer uit bij het beginpunt: de Bibliotheek. Bent u nog niet moe dan vervolgt u de wandeling naar het zuiden van Hilversum, beschreven in route B.

ROUTE B:

U staat met uw rug naar de bibliotheek op de ’s Gravelandseweg 55 en volgt deze linksaf richting ’s Graveland. U slaat de eerste weg links af: Boomberglaan. Deze slingerende weg loopt u helemaal af, waarbij u telkens de rechterkant aanhoudt. Aan het eind ziet u aan de overkant sporthal Spelevaart. Hier gaat u rechtsaf de Vaartweg op en direct weer links de Badhuislaan in en deze uitlopen. De weg buigt naar rechts en heet dan Couperusweg (vroeger Roeltjesweg geheten) .

Nr. 15 (vroeger Roeltjesweg nr. 27) was een klein landhuis, Minta geheten. Hierin woonde Louis Couperus van september 1891 tot mei 1892. Hoe idyllisch de omgeving toen nog was, beschreef Couperus in “Uitzichten” (1892):

‘Over de Taluds van de Vaart dichtbij grazen de schapen, dik rond wollig in wintervacht, groezelig vuil; ze hebben weinig van koppen en poten; ze zijn als beweeglijke vlakken, met zonnezomen bovenop hun ruggen van wol. De herder in de wijde duffel, slingert van de ene klomp op de andere, achter ze aan. Verderop keren langzaam twee karren terug, zwaar, met zwaar trekkende paarden. Ze tekenen

ruw over de teer doorschijnende lucht grote zwarte silhouetten, grote wielen en grote beesten. ze schijnen in de hemel te zullen gaan'.

Couperus voltooide in Hilversum zijn roman Extaze (1892) en werkte aan de verhalen 'Kleine raadsels' en 'Epiloog'.

U loopt de Couperusweg uit en slaat linksaf de Loosrechtseweg op (niet oversteken). U gaat in de bocht die de weg maakt gelijk de eerste straat weer links: de Taludweg. U volgt de Taludweg. De weg buigt enigszins naar rechts en loopt vervolgens naar links weer door (als het verlengde van de Beetslaan). De vervolgens tweede straat rechts is de Potgieterlaan. Deze straat gaan we in.

Theun de Vries (1907) was korte tijd assistent van de Openbare Leeszaal en kwam in 1928 naar Hilversum waar hij op Taludweg nr. 49 ging wonen. Dit huis bestaat niet meer en is daarom niet in de route opgenomen. Toch vermelden we graag nog het volgende over hem: zijn Hilversumse en Gooise ervaringen heeft hij beschreven in 'Meesters en vrienden'(1962). In heel andere omstandigheden verbleef hij hier in 1941, toen hij als onderduiker, onder de naam Theunissen, aan de Goudenregenlaan 106a woonde. Hij was namelijk actief in het verzet. Later is hij opgepakt en opgesloten in Kamp Amersfoort, waar hij door de illegaliteit werd bevrijd. In 1956 schreef hij zijn bekende boek 'Het meisje met het rode haar', een roman over de verzetstrijdster Hannie Schaft.

Op Potgieterlaan nr. 7 speelt zich het gelijknamige autobiografische boek 'Potgieterlaan 7' af van Sytze van der Zee, dat hij in 1997 publiceerde. Hij is in 1939 in deze straat geboren en heeft er als kind de oorlog meegemaakt. Deze periode is heel bepalend geweest voor zijn leven vanwege de terloopse maar uiteindelijk allesbeheersende keuze van zijn vader om zich bij de NSB aan te sluiten. Wanneer de oorlog is afgelopen begint voor het gezin Van der Zee een strijd die met het verstrijken van de jaren langzaam verflauwt, maar nooit helemaal ophoudt.

Na huisnummer 13 slaat u linksaf. Het Busken Huetplein gaat over in De Genestetlaan. Deze loopt u uit. Op de T-splitsing slaat u rechtsaf de Hyacintenlaan in.

De laatste jaren van haar leven , van 1926 tot 1939, woonde Nienke van Hichtum (1860-1939) in Hilversum. Eerst in de Orchideestraat, waar de route verderop nog langs loopt. Later in de Hyacintenlaan 55, waar zij in huis kwam bij de bekende graficus en letterontwerper Sjoerd de Roos, die op dit adres zijn Heuvelpers had gevestigd en zijn bibliofiele uitgaven het licht deed zien.

De Hyacintenlaan loopt u af. Aan het eind gaat u linksaf de Bosdrift op. Aan uw linkerhand bevindt zich de Nieuwe Algemene Begraafplaats.(Tegenover huisnummer 3). Deze is geopend van 9.00 tot 16.30 uur.

Op deze begraafplaats ligt Cor Bruijn begraven, evenals Henri van Booven. Cor Bruijn was eerst begraven op begraafplaats Zuiderhof (1978). In juni 1997 werd hij herbegraven op de Algemene Begraafplaats aan de Bosdrift (graf I-II-I2). Over Cor Bruijn wordt verderop in de route nog meer verteld; over Henri van Booven leest u in route A.

Na een eventueel bezoek aan de begraafplaats gaan we verder via de Hilvertsweg. Hier komt u, door

met uw rug naar de ingang van de begraafplaats te staan en de weg rechtdoor over te steken. Het kleine straatje dat u insteekt (Meidoornstraat) loopt op een T-splitsing uit: de Hilvertsweg. U gaat deze weg rechtsaf in en neemt vervolgens de eerste weg links: Dahliastraat. Aan het eind slaat u rechtsaf de Egelantierstraat in. Deze weg blijft u volgen (u steekt 2x een kruising over). Op de Y-splitsing met de Cameliastraat houdt u links aan. Aan het eind links: de Orchideestraat.

Hier kwam in 1926 Nienke van Hichtum wonen op nr. 15. Hoewel zwak van lichaam, bleef zij onvermoeid doorgaan met vertalen, bewerken en verzamelen, waarbij in het bijzonder het sprookje haar voorliefde had. In 1932 verscheen 'Vertellingen en sprookjes van overal', in 1933 'Russische sprookjes'. Het meest bekend is Nienke van Hichtum uiteraard vanwege haar boek 'Afkes tental' dat zij in 1903 schreef. In die tijd was zij nog getrouwd met de Friese dichter en socialist Pieter Jelles Troelstra. Over haar leven is nog onlangs de film 'Nynke' uitgebracht (2002).

De Orchideestraat uitlopend gaat u rechtsaf de Neuweg in. U steekt de Gijsbrecht van Amstelstraat over (de weg heet nog steeds Neuweg) en gaat vervolgens de eerste straat rechts: Silenestraat (bij Eemland-reizen). Deze gaat na de kruising met de Eikbosserweg over in de Frans Halslaan. In de Frans Halslaan neemt u de derde straat links: Vermeerlaan. Rechtsaf de Rembrandtlaan in en vervolgens linksaf de Nassaulaan in. Doorlopen tot de kruising met de Koningstraat. Deze linksaf ingaan. Vervolgens de eerste straat rechts: Luitgardeweg.

Op nr. 28 kwam in 1916 Cor Bruijn (1883- 1978) wonen. Hij was hoofd van de school der Hilversumse Schoolvereniging. In 1920 verhuisde hij naar de Eikenlaan, nummer 59. Cor Bruijn was een voortreffelijk pedagoog en toonde veel belangstelling voor onderwijsvernieuwing. Hij begon zijn schrijversloopbaan met boeken voor de jeugd, waarvan vooral 'Koentje van Kattenburg' (1937) er bekend is geworden. Een groot publiek bereikte hij ook met zijn regionale romans. Boeiend voor kinderen is 'De zwerftocht van Eggejan Korse' (1951) waarin aan de hand van een zwerftocht de aardrijkskunde, folklore etc. van ons land worden verteld. Het hoofdstuk dat het Gooi behandelt gaat over het ziekenhuis Zonnestraal aan de Loosdrechtseweg en de stichter ervan, Ome Jan van Zutphen, die ook al voor Koentje van Kattenburg model had gestaan. Ook zeer bekend is het boek 'Sil de strandjutter' (1940). In 1966 en 1973 werd het boek bewerkt voor het toneel, en in 1976 voor televisie. Cor Bruijn bleef tot op hoge leeftijd schrijven.

Om tenslotte weer bij het startpunt uit te komen slaat u aan het einde van de Luitgardeweg linksom Schouwburg Gooiland heen de Langestraat in. Deze straat aan de rechterkant steeds rechtdoor blijven volgen. Vervolgens rechtdoor over Kerkbrink en langs het Goois Museum. U blijft rechtdoor lopen in de winkelstraat. Deze gaat weer over in de 's Gravelandseweg. Op nummer 55 bent u terug bij af.

(De voornaamste bron voor de achtergrondinformatie van de adressen en schrijvers in deze wandeltocht was: Querido's letterkundige reisgids van Nederland / onder red. van W. van Toorn. - Amsterdam, Querido, 1982. ISBN 90-214-7878-1 en verder diverse sites op het internet. * Ook dank aan Christiaan van Vuure voor de aanvullende informatie over Henri van Booven en de bijbehorende foto.

De route is samengesteld door Sjoukje Jukkema, werkzaam in bibliotheek Hilversum.